

BÂRÛNÎ, Süleyman Paşa

(سليمان باشا الباروني)

Süleymân b. Abdillâh el-Bârûnî
(1870-1940)

Libyalı siyasi lider.

Trablusgarp'a bağlı Kâbâv'da doğdu. Cebelinfüse'nin eski ve köklü bir Berberî ailesine mensuptur. Tunus, Cezayir ve Mısır'da eğitim gördükten sonra ülkesine döndü. Ayrımlıkçı fikirlere sahip olduğu ve bir İbâzî imamlık kurmak gayesiyle çalıştığı için Osmanlı hükümetinin takibatına mâruz kaldı, fakat daha sonra affedildi. İstanbul'da oturması istendiği halde o Kahire'ye kaçtı. Kurduğu bir matbaada eski İbâzî eserlerini neşretti ve bir gazete çıkardı, 1908'e kadar orada kaldı. Daha sonra Cebel sancağını temsilen Meclis-i Meb'ûsan'a girdi. İstanbul'a gelip yoğun bir çalışmayla iki ay gibi kısa bir sürede Türkçe'yi öğrendi. İtalyanlar 1911'de Trablusgarp'ı işgal edince Libya'ya döndü ve Arap mukavemet hareketinin öncüsü oldu. 1912'de Lozan'da Osmanlılar'la İtalyanlar arasında anlaşma imzalandıktan sonra da faaliyetlerine devam etti. Bârûnî 1913'te İstanbul'a dönünce kendisine "paşa" unvanı verilerek Meclis-i Âyân'a seçildi. Osmanlı Devleti 1914'te I. Dünya Savaşı'na girince Bârûnî, Enver Paşa'nın kardeşi Nûri Bey ile Selum'a (Sollum) gönderildi. Burada Senûsîler'in lideri Ahmed eş-Şerîf'i İngilizler'e karşı harekete geçmeye teşvik etti. Ancak Senûsî'yi İngilizler'e mukavemete zorladığı anlaşılınca tutuklandı. 1915'te hapisneden kaçtı. 1916'da Trablusgarp askerî valiliğine tayin edildi ve bir denizaltıyla Misurata'ya çıktı. Bu sırada İtalyanlar'ın durumu kötüydü ve Trablusgarp'ta müdafaya çekilmişlerdi. Fakat Araplar da aynı şekilde karışıklık içindeydiler, kabileler kendi aralarında savaşıyorlardı. Bârûnî kabileler arasında birliği sağlamayı başardysa da 1917'de İtalyanlar'a mağlûp oldu. Milliyetçiler Wilson prensiplerinin etkisinde kalarak Trablus Cumhuriyeti'ni kurdular. İtalyanlar 1 Haziran 1919'da bu cumhuriyete devlet statüsü verdiler. Batı Cebel'de bir Berberî emirliği kurma sevdasında olan Bârûnî kaypak tutumu sebebiyle 1921'de Trablusgarp'tan uzaklaştırıldı. Bir müddet Avrupa ve Hicaz'da dolaştıktan sonra Sultan Saîd b. Teymur'un daveti üzerine Maskat'a gitti ve 1938'de geniş yetkilerle müste-

Süleyman
Paşa

şar tayin edildi. Burada hastalanıp Bombay'a gitti ve orada öldü. İbâziyye mezhebine mensup olan Bârûnî'nin *el-Ezhârûr-riyâziyye fi e'immeti ve mülûki'l-İbâziyye* adlı eseri 1324'te Kahire'de yayımlanmıştır. Ayrıca bir divanı vardır.

BİBLİYOGRAFYA :

Serkis, *Mu'cem*, I, 515; Zirikli, *el-A'lâm*, III, 192; Kehlâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, IV, 268-269; Ali Yahyâ Muammer, *el-İbâziyye fi'l-Cezâ'ir*, Kahire 1399/1979, bk. İndeks; Ammâr Tâlibî, *Âşâru İbn Bâdîs*, Beyrut 1403/1983, IV, 149-150; Celâl Yahyâ, *el-Âlemü'l-'Arabiyyü'l-ħadîs*, Kahire 1985, II, 633; *el-Kâmûsü'l-İslâmî*, I, 253-254; *OM*, XIV/8 (1934), s. 392-396; *a.e.*, XVIII/10 (1938), s. 563-564; XX/5 (1940), s. 326-327; L. Veccia Vaglieri, "al-Bârûnî", *EL*² (İng.), I, 1070-1071.

DİA

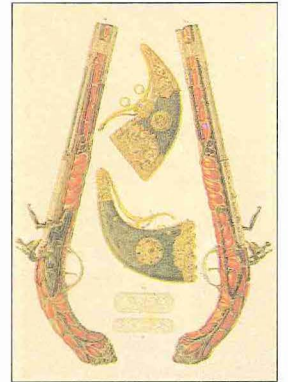
BARUT

Arapça'da *neft* kelimesiyle ifade edilmiş de bazı Arap ülkelerinde *barut* kelimesi de kullanılmıştır. Menşei halen karanlık olan *barut* kelimesine muhtemelen ilk defa İbn Baytâr'ın (ö. 1248) *el-Câmi' li-müfredâti'l-edviye ve'l-ağziye* adlı eserinde yer verilmiştir. Daha sonra İbn Fazlullah el-Ömerî'nin (ö. 1348) *et-Ta'rif bi'l-muştalahi's-şerîf* inde geçen kelime Türkçe'de de kullanılmış, Farsça'ya ve bazı Balkan dillerine Türkçe'den geçmiştir.

İlk defa Çinliler tarafından bulunduğu, XII. yüzyılda bütün Asya kıtasına, bir süre sonra da Avrupa'ya yayıldığına dair yaygın bir kanaat vardır. Bununla beraber ilk defa nasıl kullanıldığı, kimin tarafından geliştirildiği, hatta kıtalar arasında nasıl yayıldığı hakkındaki bilgiler azdır. Barutun insan toplulukları üzerindeki etkisi büyük oldu. Barut toplumların ve devletlerin yapısını değiştirdiği gibi orduların güçleri de onu kullanan devletlere göre arttı. Gemilerde kullanılması,

top atışlarının farklı şekiller almasına ve deniz kıyısındaki devletlerin siyasetlerini değiştirmelerine yol açtı. Barutun İslâm âlemine girişi ve ateşli silâhlarda kullanılması, Türk tarihi içinde belirli merhaleleri de beraberinde getirdi. Silâh sanayiinin gelişmesi, çok değişik büyüklük ve ağırlıkta silâhların kullanılmaya başlanması, siyasi tarih kadar devletlerin iktisadî yapısına, hatta hukuk kavramlarına da tesir etti.

Barutun kullanılması büyük ölçüde Haçlı seferlerinden sonra gelişme gösterdi. Doğu ile Batı âlemlerinin birbirini tanımada önemli rol oynayan bu seferler sırasında İslâm dünyasında yaygın olan barut, kale kuşatmalarında hem kuşatan hem de kuşatılanların büyük ölçüde işine yaradı. Batı âlemi bu patlayıcı maddenin gücünü İspanya'daki Endülüs Emevî Devleti aracılığı ile öğrendi. Askerî alandaki kullanımı kısa zamanda giderek artan barutun kimyevî özellikleri de dikkati çekti ve nerede, nasıl kullanılması gerektiği hususunda simyacılar, fizikçiler ve mühendisler faaliyete geçirildi. Bizans İmparatorluğu zamanında kullanılan ve *grégeois* diye adlandırılan ateşin bir özel kimya birleşiminden meydana gelen barut çeşidi olduğu ileri sürüldü (bk. ATEŞ-i RÜMİ). Ancak barutun çeşitli silâhlarda başarıyla kullanılması İslâm dünyasında daha yaygındır. XIII. yüzyılda kömür, kükürt ve güherçileden meydana gelen "kara barut" ise (bk. BARUTHÂNE-i ÂMİRE) çok daha hızlı bir şekilde yayıldı. Şehir kuşatmaları sırasında surların altında açılan dehlizlere yerleştirilen bu patlayıcı madde kuşatılanların gücü üzerinde olumsuz hava meydana getirdi. Barutu en iyi tanıyan ve kullananların başında Anadolu Selçukluları geliyordu. Çünkü kısa süre içinde Karamanoğulları top imalinde ileri gittiği gibi ele geçirilen kalelere neft

Piştov ve
barutlukları
(İÜ Ktp.,
Albüm,
nr. 91.005)